

og fremmest ved at arbejdsgiverne overfører sine produktionsomkostninger til staten og derved nedbryder skellet mellem stat og økonomi. Omvendt er arbejderbevægelsen også begyndt at interessere sig mere for styring og kontrol med økonomien. Amoroso taler om en mere målrettet industripolitik og ikke mindst om ØD som brud på aftalen.

To spørgsmål melder sig. Kan man virkelig sige, at borgerskabet i aftale-form har afstået fra at få kontrol med staten og overladt den til arbejderbevægelsen? Og på hvilken afgørende anderledes måde dækker staten i dag dele af kapitalens produktionsomkostninger? Staten har vel altid varetaget centrale reproduktive funktioner.

Bogens tredje skrift er den mere empiriske "socialøkonomisk rapport om landets tilstand". Intentionen om at lave en bredere rapportering om landets tilstand end de sædvanlige økonomiske finder jeg spændende og fornuftig. Men at rapportere om de mere kvalitative aspekter af vores virkelighed kan, som Amoroso selv siger, aldrig blive en neutral og objektiv opgave. Med denne erkendelse skulle man også mene at krav om klare præmisser, argumentation og dokumentation ville være i højsædet. Men det er mildest talt ikke tilfældet.

Det er på denne beskedne plads ikke muligt at referere og gå i rette med alt, men det mest grelle – og trods alt atypiske – eksempel skal dog fremhæves. I afsnittet om det politiske system beskrives statens stigende undertrykkelse blandt andet således: "Man genindfører straffereformer, så som ulovlig tilbageholdelse, varetægtsfængsling på ubegrænset tid (efter politiets forgodtbefindende), offentlig prygl (almindelig under demonstration, men nu også anvendt i alle ikke hjertelige møder mellem politi og borger), dødsstraf."

Det forekommer mig utroligt, at man under en videnskabelig etikette kan fremføre så uhyrlige påstande uden så meget som antydningen af dokumentation. Hvis den slags går, er hegnspelelsen mellem polemisk propaganda og seriøs videnskab rykket op ved roden.

Claus Svold

Erik Meier Carlsen, *Politik i firserne*, København: Borgens Forlag, 1986, 103 s.

Politik i firserne skal ifølge forordet først og fremmest betragtes som en "brugsbog". Der udtrykkes forhåbning om, at bogen, der henvender sig til alle politisk interesserede, især vil finde anvendelse i samfundsfags- og historieundervisningen i gymnasiet og på HF. Den forsøger at give et overblik over nogle udviklingslinier, der føres helt op til 1986. Man får derfor lidt af et chok, når man i første hovedafsnits/kapitels første sætning (s. 8) oplyses om, at statsminister Estrup måtte vige pladsen ved det parlamentariske demokratis indførelse i 1901. Denne oplysning rimer da heller ikke med en oplysning på den følgende side, hvor man kan læse, at det parlamentariske demokrati, "hvorefter en regering ikke kan regere med et flertal imod sig i Folketinget", blev indført i 1848.

Efter denne chockstart læser man videre med bange anelser. De gøres dog hurtigt til skamme. Bogen er ikke en politisk-historisk fremstilling i sædvanlig forstand, men

og fremmest ved at arbejdsgiverne overfører sine produktionsomkostninger til staten og derved nedbryder skellet mellem stat og økonomi. Omvendt er arbejderbevægelsen også begyndt at interessere sig mere for styring og kontrol med økonomien. Amoroso taler om en mere målrettet industripolitik og ikke mindst om ØD som brud på aftalen.

To spørgsmål melder sig. Kan man virkelig sige, at borgerskabet i aftale-form har afstået fra at få kontrol med staten og overladt den til arbejderbevægelsen? Og på hvilken afgørende anderledes måde dækker staten i dag dele af kapitalens produktionsomkostninger? Staten har vel altid varetaget centrale reproduktive funktioner.

Bogens tredje skrift er den mere empiriske "socialøkonomisk rapport om landets tilstand". Intentionen om at lave en bredere rapportering om landets tilstand end de sædvanlige økonomiske finder jeg spændende og fornuftig. Men at rapportere om de mere kvalitative aspekter af vores virkelighed kan, som Amoroso selv siger, aldrig blive en neutral og objektiv opgave. Med denne erkendelse skulle man også mene at krav om klare præmisser, argumentation og dokumentation ville være i højsædet. Men det er mildest talt ikke tilfældet.

Det er på denne beskedne plads ikke muligt at referere og gå i rette med alt, men det mest grelle – og trods alt atypiske – eksempel skal dog fremhæves. I afsnittet om det politiske system beskrives statens stigende undertrykkelse blandt andet således: "Man genindfører straffereformer, så som ulovlig tilbageholdelse, varetægtsfængsling på ubegrænset tid (efter politiets forgodtbefindende), offentlig prygl (almindelig under demonstration, men nu også anvendt i alle ikke hjertelige møder mellem politi og borger), dødsstraf."

Det forekommer mig utroligt, at man under en videnskabelig etikette kan fremføre så uhyrlige påstande uden så meget som antydningen af dokumentation. Hvis den slags går, er hegnspelelsen mellem polemisk propaganda og seriøs videnskab rykket op ved roden.

Claus Svold

Erik Meier Carlsen, *Politik i firserne*, København: Borgens Forlag, 1986, 103 s.

Politik i firserne skal ifølge forordet først og fremmest betragtes som en "brugsbog". Der udtrykkes forhåbning om, at bogen, der henvender sig til alle politisk interesserede, især vil finde anvendelse i samfundsfags- og historieundervisningen i gymnasiet og på HF. Den forsøger at give et overblik over nogle udviklingslinier, der føres helt op til 1986. Man får derfor lidt af et chok, når man i første hovedafsnits/kapitels første sætning (s. 8) oplyses om, at statsminister Estrup måtte vige pladsen ved det parlamentariske demokratis indførelse i 1901. Denne oplysning rimer da heller ikke med en oplysning på den følgende side, hvor man kan læse, at det parlamentariske demokrati, "hvorefter en regering ikke kan regere med et flertal imod sig i Folketinget", blev indført i 1848.

Efter denne chockstart læser man videre med bange anelser. De gøres dog hurtigt til skamme. Bogen er ikke en politisk-historisk fremstilling i sædvanlig forstand, men

hvad der kunne betegnes som en perspektiveret politisk-økonomisk samtidshistorie. Som sådan er den en god, nyttig og komprimeret fremstilling af udviklingen de sidste 10-20 år. Den rummer i alt otte hovedafsnit, der (bortset fra det indledende) er suppleret med udvalgte tekster til uddybning af vigtige problemer. Hertil kommer, at bogen er forsynet med talrige billedillustrationer med tilhørende gode tekster samt oversigter over regeringer og Folketingets sammensætning de sidste 25 år.

Bogens disposition kan umiddelbart forekomme en smule rodet, da læseren ikke hjælpes på vej med en redegørelse for de behandlede problemstillinger og sammes rækkefølge. Det indledende hovedafsnit er under overskriften "Politiske skillelinier i dansk politik" en præsentation af de økonomiske og politiske problemer, der har præget Danmark siden 1973. Rubrikoverskrifterne lyder: krise i økonomi og politik, vokseværk i den offentlige sektor, strid mellem borgerlige og socialister, etparti-stater og pluralisme, det skandinaviske kompromis, marxistisk kritik, borgerlig kritik, polarisering i dansk politik, Socialdemokratiets krise, midtergruppen af vælgere og ny kritik fra græsrodderne.

Med lidt god vilje kan man imidlertid nok finde en overordnet struktur i fremstillingen. Bogens hovedtema er nemlig den skandinaviske, eller socialdemokratiske, models krise. Denne "model" er "en stærk og velorganiseret arbejderklasse, som gennemførte et udbygget velfærdssystem i betydelig forståelse med de øvrige befolkningsgrupper" (s. 17). Denne model udfordres i Danmark af store økonomiske og politiske vanskeligheder. De efterfølgende tre hovedafsnit er helliget kritikken af den socialdemokratiske model fra henholdsvis venstrefløj (SF, VS, DKP, græsrodsbevægelser), højrefløj (Venstre, konservative, de nye protestpartier FP, KRF og CD) og midten (Radikale Venstre, Budgetdepartementet med flere). Dernæst følger et sytten hovedafsnit med en fortrinlig gennemgang af udviklingen under firkløverregeringen 1982-86. De nævnte afsnit hænger godt sammen. At de indeholder en del gentagelser, er vel uundgåeligt, når til dels samme emne anskues under forskellige synsvinkler, og pædagogisk set måske heller ingen skade til.

Bogens sidste to hovedafsnit behandler politiske partier på en mere systematisk måde. Det første af dem peger på den velkendte svækkelse af partiorganisationerne i de sidste årtier, medens det andet fremstiller de enkelte partiers ideologier eller visioner om det fremtidige samfund og de mulige alliancer i Folketinget.

Bogen spænder altså vidt i betragtning af det begrænsede sidetal, der er til rådighed. Den rummer også megen konkret information, der uden vanskelighed forstås af folk på omkring de fyrre og derover. Måske vil unge mennesker have lidt sværere ved at forstå de kortfattede formuleringer om "universitetsmarxisme", "professorvælde" og lignende. Bogens styrke ligger i forfatterens omfattende viden samt hans analytiske og pædagogiske evner. Erik Meier Carlsen er en glimrende iagttager af det politiske spil, som han tydeligvis kender særdeles godt. Han forstår at udvælge og formidle væsentlige træk i det danske samfunds udvikling, hvilket er en svær opgave.

Forskellige steder i bogen gør forfatteren også overvejelser om den mulige udvikling i fremtiden. Om firkløverregeringen hedder det således: "Hvis ikke regeringen klarer hovedproblemet i den økonomiske politik gennem tyve år: betalingsbalancen, er dens dage formentlig talte" (s. 70). Andetsteds (s. 42) spørges, om det stigende skattetryk (der med "kartoffelkuren" har fået endnu en tand efter bogens udgivelse) kan give Fremskridtspartiet nye muligheder. Et såkaldt arbejderflertal af S og SF vil

også få store problemer, da de historiske erfaringer viser, "at der hurtigt opstår en venstreopposition i SF eller en højreopposition i Socialdemokratiet, som fjerner flertallet" (s. 90). Læseren kan selv gætte med om disse og andre muligheder, indtil det forestående valgs resultat er kendt.

Erik Damgaard

Carl von Clausewitz, *Om Krig I-III*. Oversat og redigeret af Nils Berg. København: Rhodos, 1986, 1088 s., 440,00 kr.

Carl von Clausewitz' berømte værk *Vom Kriege* udkom 1832-34. Allerede i værkets 2. udgave blev der foretaget en række ændringer og "forbedringer" i den oprindelige tekst. Særlig faldt det mange i samtiden for brystet, at Clausewitz gav "Politik" et klart primat over krigen, og denne betragtning blev derfor omformuleret (jfr. Nils Bergs note, s. 755). Og i en udgave fra 1880 skrev oberst W. von Scherff nærmest ærgerlig: "Die Einmischung der Politik in der Kriegsführung bleibt immer ein Verderb!" I 1935 gik Erich von Ludendorff videre, idet han i sin bog *Der totale Krieg* hævdede, at Clausewitz "ist heute weitgehend überholt, ja, sein Studium kann sogar verwirrend wirken". Samme år udgav A. W. Bode den originale tekst i en folkeudgave, mens det "officielle" forlag, Ferd. Dümmler i Berlin, endnu i 1937 genudgav værket efter de hidtidige retningslinier, herunder med general Alfred von Schlieffens "Einführung" fra 1905. I 1952 udgav Dümmler den første tekstkritiske udgave ved Werner Hahlweg.

De talrige, ældre oversættelser af værket var derfor også baseret på et tvivlsomt tekstgrundlag. Den engelske udgave fra 1909 blev dog forbedret i forhold til den tyske tekst, idet oversætteren med taknemlighed oplyser, at "my father, T. M. Maguire, has helped me in various ways, principally by supplementing the original paragraphs with some remarks of his own, with which, as he says, Clausewitz would have agreed, had not that man of genius died in 1831!"

Siden 1960'erne er interessen for Clausewitz' tanker vokset enormt. En række betydelige studier blev fremlagt i 1970'erne, og i 1976 kom en ny, forbedret engelsk oversættelse ved Michael Howard og Peter Paret. Med den foreliggende bog bliver Clausewitz' hovedværk for første gang tilgængeligt på dansk, og tilmed i en fuldstændig udgave. De stadig flere, som ikke læser tysk, er nu ikke længere henvist til andre oversættelser, men kan bruge oberst Nils Bergs danske, der er dækkende og meget omhyggelig (se for eksempel s. 665, note 1).

I modsætning til Hahlwegs tyske udgave har den danske kun få noter. Dette er ikke udelukkende en mangel, idet den tyske udgave forekommer overkommenteret. Desuden er i den danske udgave de væsentligste oplysninger om personer og lokaliteter samlet i et udførligt navne- og stedregister (s. 1043-82). Men et helt fatalt fejlgreb er det, at den danske udgave mangler et sagregister. I praksis betyder det, at læseren ved et nærmere arbejde med bogen alligevel må gå til den tyske udgave, og det kan ikke være meningen. Bevares, udgiver og forlag kan henvise til, at heller ikke den nye engelske udgave har et sagregister, men en kapital mangel er det nu ligegodt.